

Europi, od kojih je posljednji izdan 25. rujna 2008. U njemu je istaknuto pravo muslimana na izgradnju dostojnih džamija u Europi kao sastavni dio prava na vjersku slobodu.

Priredivači su donijeli popis osnovnih djela o dijalogu s muslimanima (str. 581-582), kazalo biblijskih navoda i crkvenih dokumenata, kazalo mjesta i zemalja (str. 601-604), među kojima je i BiH, jer je donesen govor Ivana Pavla II. zastupnicima Islamske zajednice BiH u Rimu 13. travnja 1997. na čelu s reisom Cerićem. Registar natuknica (611-621) pomaže pri brzom pronalaženju tekstova o ključnim temama, kao „Abraham, ateizam, dijalog, molitva, Bog, Isus Krist, Kur'an“ i dr.

Iz tog niza dokumenata, nastalih od 1964. do 2008., vidimo da je dijalog s muslimanima sastavni dio katoličkog življenja i pastoralnog djelovanja u duhu Drugog vatikanskog sabora. To je službeni stav Crkve kojoj s ponosom pripadamo. Knjiga će dobro doći onima koji se bave kršćansko-muslimanskim dijalogom, osobito profesorima i studentima teologije.

Mato Zovkić

Bioetički izazovi – I.

Velimir VALJAN (ur.), *Integrativna bioetika i izazovi suvremene civilizacije*, Zbornik sa simpozija, Bioetičko društvo u BiH, Sarajevo, 2007., 302 str.

Objavlivanjem knjige *Bioetics. Bridge to the Future*, Potter je označio prekretnicu u shvaćanju važnosti odnosa između znanstvenoga napretka i opstanka.¹ Potter je došao do zaključka da ljudsko Znanje bez Mudrosti vodi u nestanak, što je bitni sažetak bioetičke svijesti. Njegovo shvaćanje „opasnoga znanja“, koje bi bilo lišeno etičkog vrednovanja, vodi gubitku biološkoga preživljavanja.

Ljudi su se pokrenuli. Bioetička ideja je počela zaokupljati znanstvene krugove, ali i obične ljude. Ta ideja je dozrijevala u svijesti ljudi kao odgovor na narasle opasnosti od nekontroliranog znanja, scijentističke umišljenosti i ljudske moći. Osnivanjem i registracijom Bioetičkog društva u Bosni i Hercegovini (Sarajevo, 28.03.2006.), ovdje se počelo ozbiljnije pristupati bioetičkim pitanjima. Kao rezultat toga u Sarajevu je održan Prvi međunarodni bioetički simpozij od 31.03. do 1.04.2006., gdje je iskazan velik interes za bioetičke

¹ V. R. POTTER, *Bioetics. Bridge to the Future*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1971.; *Bioetika. Most prema budućnosti*, Medicinski fakultet u Rijeci i dr., Rijeka, 2007.

teme.² Radovi su objavljeni u Zborniku *Integrativna bioetika i izazovi suvremene civilizacije* s 24 teme predavača iz šest zemalja. Teme i žive diskusije, ponekad i oprečnih pogleda (v. Predgovor), na simpoziju su pokazale ono što i jest svrha bioetike: da bude integrativni element međudisciplinarnih odnosa i doprinosa oko jedinstvene težnje za opstankom života.

Sadržaj Zbornika uokviren je nastupima domaćih i inozemnih izlagača iz različitih oblasti: iz genetičkoga inženjerstva, biotehnologije, filozofije, teologije, do medicine i društvenih znanosti, i to u pet tematskih cjelina:

1. *Bioetika kao pluralizam perspektiva*, gdje je obrađeno deset tema. Polazište je u „biosu“ i „ethosu“ zajedno, a temelj je antropologija, ljudska osoba i njezina narav (str. 12,15). Slijedi potom pitanje mnogostrukosti pojma prirode i osobito odnos bioetičkih normativnih izvora i prirode (str. 23). Tu su još teme iz filozofije, etike, odgovornosti i osobito gorući problemi suvremene civilizacije (101-107).

2. *Biotehnologija između obećanja i prijetnji* kao druga skupina tretira tri podteme vezane uz ge-

netički modificirane organizme (GMO) s utjecajem na okoliš i sigurnost u prehrani sa zanimljivom izrekom da „lisica čuva kokoši“ (119-164, 155).

3. Treće područje je *Bioetika i medicina* (165-228). Tu se u četiri predavanja raspravlja: o kulturi dijaloga u medicini; o odnosu medicine i kapitala, pri čemu je „privatni kapital u znatnoj mjeri preuzeo medicinsku znanost“, a istraživanja se obavljaju samo ako se komercijalnim naručiteljima to „isplati“ (str. 179); o transplantaciji te o ulozi i iskustvima etičkoga povjerenstva na sarajevskom Kliničkom centru.

4. Skupina s naslovom *Dileme o početku i kraju života* ima pet rasprava: etički status embrija s bio-antropološkom podlogom vodeći pritom računa o dostojanstvu ljudskoga života koji se mora temeljiti na cjelokupnom uvidu u osobu koju sačinjava i materija i duh; pobačaj (Albanija); svetost ili kvaliteta života pri eutanaziji; dostojanstvo smrti te o bioetici umirućih (229-276).

5. Naslov *Bioetika u društvenom kontekstu* donosi dvije zanimljive teme, i to: o medijima i agresivnosti mladih kao negativne strane medijskoga utjecaja; i napokon o etici

² Prvi poticaji za bh. bioetičko usmjerenje bili su međunarodni *Lošinjski dani bioetike* koji se godišnje održavaju na Malom Lošinj. Petnaestak entuzijasta iz Sarajeva sudjelovalo je u lipnju 2005. na *Lošinjskim danima* gdje je i nastala ideja o osnivanju bioetičkoga društva. Povratkom u Sarajevo formiran je inicijativni odbor i tako je sve krenulo (članovi odbora: V. Valjan, S. Bosto, S. Samardžić, I. Cerić, I. Šarčević, Lj. Berberović, A. Smajkić, T. Jozić, M. Albahari, M. Franjković, V. Beus - podaci iz zapisnika sa sastanka Odbora 06.09.2005.).

prava na život i zdravlje u BiH. Ovdje je osobito naglašeno pitanje diskriminacije i obespravljenosti građana, i to kao posljedica neusklađenosti međunarodnog i domaćeg zakonodavno-normativnog sustava (str. 277-295, 285). - Uz kratko naveden sadržaj teksta ovoga Zbornika, predgovor na početku i kazalo imena na kraju upotpunjuju njegove stranice.

Konačno, više nego puke informacije, knjiga pruža mogućnost ne samo za proširivanje znanja iz bioetike već i priliku za produbljenje svijesti u tom važnom području, osobito onih koji ga osjećaju svojim.

Verica Mišanović

Bioetički izazovi – II.

Velimir VALJAN (ur.), *Integrativna bioetika i interkulturalnost*, Zbornik sa simpozija, Bioetičko društvo u BiH, Sarajevo, 2009., 318 str.

Slijedom aktivnosti Bioetičkoga društva Bosne i Hercegovine pred nama je još jedan Zbornik radova Društva. Pojavio se je 2009. godine pod naslovom *Integrativna bioetika i interkulturalnost*, nakon što je godinu prije, 23-24. svibnja, u Sarajevu održan Drugi međunarodni bioetički simpozij s kojega su radovi objavljeni u ovom Zborniku. Opet je amfiteatar Akademije nauka i umjet-

nosti BiH - i ne samo amfiteatar - veliku dužnost stavljajući na raspolaganje Bioetičkom društvu za održavanje simpozija. Time Akademija pokazuje da podržava rad Društva, u njemu aktivno sudjeluje preko svojih članova, te cijeni doprinos Društva za boljitak bh. zajednice i znanosti uopće.

Kad je u pitanju sadržaj simpozija i njegovih radova, tu se „tematizira odnos između integrativne bioetike i interkulturalnosti. Integrativna bioetika teži na prvom mjestu formiranju što obuhvatnijeg interdisciplinarnog naučnog temelja za moralne norme primjene modernih objektivnih spoznaja u rješavanju problema čovjekova individualnog i generičkog života.“ Sudionici simpozija su svojim radovima dali „značajan doprinos osvjetljavanju niza sociokulturalnih pretpostavki“ za funkcionalno ostvarenje teorije i prakse u bioetici... „kao i njenog odnosa prema načelima i zahtjevima interkulturalnosti“ - piše akademik Berberović u svojoj recenziji Zbornika.

Kroz četiri odsjeka ili tematske cjeline, Zbornik obuhvaća 25 najrazličitijih tema na kojima je radilo čak 49 autora. Ne iznenađuje tako velik broj znalaca žena i muškaraca ako se uvaži činjenica da je znanost „izgubila orijentacijsku ulogu u životu“, kako stoji u uvodniku Zbornika. Zaista je začuđujuće da dio svjetskih znanstvenika danas više ne znači ono što bi znanstvenike moralo resiti: istina o